

Original Research

Procedural Objection by the Objecting Party to a Severable Judgment and Its Effect on the Rights of the Absent Convicted Party

Rasoul Fazel Niyari¹، Kazem Khosravi^{2*}

1 Student of Master's Degree in Private Law, Department of Law, Ahrar Institute of Higher Education, Rasht, Iran.

2 Assistant Professor of Criminal Law and Criminology, Department of Law, Faculty of Humanities, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran.

Article ID: ahrar-53300

<p>Received: February 4 , 2025</p> <p>Accepted: September 23 , 2025</p> <p>Available online: September 23 , 2025</p> <p>Keywords: Default judgment, objection to a default judgment , severable judgment, decision of annulment, order of dismissal of the claim, effect of objection on the rights of the absent convicted party, respondent to the objection.</p> <p>Main Subjects: Civil Procedure</p>	<p>Abstract</p> <p>In the Civil Procedure Law, there is a specific definition regarding the meaning of the terms “claim” and “judgment.” However, there is no clear definition concerning the meaning of the expressions “divisible and severable” and “indivisible and inseparable” with respect to a claim and a judgment, and this ambiguity has prevented a clear interpretation of the legislator’s ruling regarding divisible judgments and indivisible judgments. With respect to a severable judgment at the stage of objection to a default judgment (va-khahi), it has been stipulated that such judgment shall not extend to the benefit of a person who has not filed the objection. The objecting party enjoys almost all the rights of the original defendant, including the right to raise the objections set forth in Article 84 of the Civil Procedure Code. If the basis of the plaintiff’s original claim has been a single document in which independent obligations are stipulated for each of the original defendants, and the original severable judgment is annulled for a reason such as the objecting party’s challenge to the authenticity of the document underlying the original claim, or the legal capacity of the original plaintiff to bring the action, the judgment issued after the objection proceedings (in this view) cannot be effective only with respect to the objecting party and the respondent to the objection. Rather, the judge’s knowledge requires that the issued decision should also have effect with respect to the person who did not file the objection.</p>
--	--

*Corresponding Author: Kazem Khosravi

Address: Assistant Professor of Criminal Law and Criminology, Department of Law, Faculty of Humanities, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran.

Email: Kazam.khosravi@iau.ac.ir

Extended Abstract

1. Introduction

The Law on Civil Procedure enacted in 2000 provides in Articles 308, 359, and 404 that judgments issued at the stages of objection to a default judgment, appeal, and cassation are effective only with respect to the parties to that specific case and do not extend to persons who have not filed an objection to the judgment (Article 308), an appeal (Article 359), or a cassation petition (Article 404). In the wording of Articles 308, 359, and 404 of the Civil Procedure Code, there is a particular similarity in terms of formulation and the type of ruling. This structural similarity may stem from common reasons and effects that apply in all three cases, such as the secondary nature of the proceedings, the failure of all aggrieved parties to challenge the prior judgment, and other considerations that may support the enactment of similar provisions in Articles 308, 359, and 404 of the Civil Procedure Code. However, the examination of an objection to a default judgment takes place before the same court that issued the judgment, and the extensive rights of the objecting party in challenging the previous judgment remove objection proceedings, in substance, from the category of secondary proceedings. Therefore, the judgment rendered at the stage of objection may—unlike appeal and cassation—not be effective exclusively with respect to the objecting party and the respondent to the objection. The latter hypothesis does not amount to interpretation contrary to an explicit statutory text.

2. Theoretical Framework

The present study, using an analytical method and library-based sources, seeks to answer the question of whether a severable judgment at the stage of objection to a default judgment under Article 308 of the Civil Procedure Code is effective solely in favor of the objecting party, or whether, in cases where the objection by one of the convicted parties nullifies the validity of the plaintiff's original claim as a whole, the original judgment may also be annulled with respect to the person who did not file an objection. For this purpose, the study first clarifies the key terms relevant to Article 308 of the Civil Procedure Code, and then examines the source of the objecting party's right to rely on Article 84 of the same law. By presenting a hypothetical claim in relation to each of the clauses of the said Article 84, the effective objection raised by the objecting party and its impact on the rights of the person who did not file an objection are analyzed.

3. Methodology

The present study, using an analytical method and library-based sources, seeks to answer the question of whether a severable judgment at the stage of objection to a default judgment under Article 308 of the Civil Procedure Code is effective solely in favor of the objecting party, or whether, in cases where the objection by one of the convicted parties nullifies the validity of the plaintiff's original claim as a whole, the original judgment may also be annulled with respect to the person who did not file an objection.

4. Results & Discussion

In library-based research on the subject of this study, numerous articles concerning the ruling of Article 308 of the Civil Procedure Code were examined. However, in most of them only the second part of the said article has been carefully analyzed, and there is no independent and noteworthy analysis regarding the first part of that article. Therefore, after research and careful examination of the opinions of various legal scholars regarding Articles 65, 84, 199, 299, 305, and the second part of Article 308 of the Civil Procedure Code, the following results were obtained: First, despite the existence of similar provisions concerning objection to a default judgment, appeal, and cassation in Articles 308, 359, and 404 of the Civil Procedure Code, raising objections based on the matters listed in Article 84 of the same law places the objecting party in a more favorable defensive position, a right that an appellant or a petitioner for cassation does not enjoy. Second, in objections to a severable judgment, in some cases the objection raised by the objecting party concerning lack of inherent jurisdiction, lack of standing, or other objections mentioned in Article 84 of the said law may lead the judge to the conviction that the original judgment is subject to annulment even with respect to the person who did not file an objection, and the enforcement of the judgment against such a person would occur not on the basis of the original plaintiff's entitlement, but merely due to that person's lack of awareness and the application of the rule of finality of judicial acts.

5. Conclusions & Suggestions

First, despite the existence of similar provisions regarding objection to a default judgment, appeal, and cassation in Articles 308, 359, and 404 of the Civil Procedure Code, objections to the matters listed in Article 84 of the same law place the objecting party in a more favorable defensive position, a right that an appellant or a petitioner for cassation does not possess. Second, in an objection to a severable judgment, there may be cases where the objection raised by the objecting party concerning lack of inherent jurisdiction, lack of standing, or other objections specified in Article 84 of the mentioned law leads the judge to the conviction that the original judgment may be annulled even with respect to the person who has not filed an objection, and the enforcement of the judgment against such a person is carried out not based on the original plaintiff's entitlement, but merely due to the person's lack of awareness and the application of the rule of finality of judicial acts. Therefore, it appears that legal scholars, alongside the legislative authority, may find a way to amend the first part of Article 308 of the Civil Procedure Code so that, in cases of default judgments issued regarding multiple severable claims, if the objection raised by one of the convicted parties causes the plaintiff's original evidence and arguments concerning all absent defendants to lose validity based on procedural rules or substantive grounds, the annulment of the prior judgment and issuance of an order of dismissal of the claim would apply to all absent defendants.

ایراد شکلی و اخواه به رای قابل تفکیک و تاثیر آن در حق محکوم علیه غایب

رسول فاضل نیاری^۱، کاظم خسروی^{۲*}

۱ دانشجوی کارشناس ارشد حقوق خصوصی، گروه حقوق، موسسه آموزش عالی احرار، رشت، ایران.

۲ استادیار حقوق جزا و جرم شناسی، گروه حقوق، دانشکده علوم نسانی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

کد مقاله: ahrar-53300

	<p>تاریخ دریافت:</p> <p>۱۶ بهمن ۱۴۰۳</p> <p>تاریخ پذیرش:</p> <p>۱ مهر ۱۴۰۴</p> <p>تاریخ انتشار:</p> <p>۱ مهر ۱۴۰۴</p> <p>کلیدواژه ها:</p> <p>حکم غیابی، و اخواهی، رای قابل تفکیک، قرار نقض، قرار رد دعوا، تاثیر و اخواهی در حق محکوم علیه غایب، و اخوانده</p> <p>موضوعی:</p> <p>آیین دادرسی مدنی</p>
<p>چکیده</p> <p>در قانون آیین دادرسی مدنی نسبت به مفهوم واژگان "دعوا" و "رای" تعریف مشخصی وجود دارد. اما نسبت به مفهوم عبارات "قابل تجزیه و تفکیک" و "غیر قابل تجزیه و تفکیک" بودن دعوا و رای تعریف روشنی به عمل نیامده و ابهام اخیر مانع تبیین حکم قانون گذار در خصوص ارای قابل تجزیه و تفکیک و ارای غیر قابل تجزیه و تفکیک شده است. نسبت به رای قابل تفکیک در مرحله و اخواهی مقرر گردیده رای مزبور در حق کسی که و اخواهی نکرده، قابل تسری نباشد. و اخواه تقریباً از تمامی حقوق خواننده نخستین از جمله طرح ایراد موضوع ماده ۸۴ ق.ا.د.م را دارد. اگر مستند دعوی خواهان بدوی سند واحدی بوده که در آن نسبت به هریک از خوانندگان بدوی تعهد مستقل درج شده و رای قابل تفکیک نخستین به سببی از قبیل تعرض و اخواه به اصالت سند دعوی نخستین و یا اهلیت اقامه دعوی خواهان بدوی نقض گردد. رایی که پس از رسیدگی و اخواهی صادر می شود، (به نظر) نمی تواند فقط نسبت به و اخواه و و اخوانده موثر باشد. بلکه علم دادرسی اقتضاء می کند که قرار صادره در حق کسی که و اخواهی نکرده، نیز قابل اثر باشد.</p>	

نویسنده مسئول: کاظم خسروی

آدرس: استادیار حقوق جزا و جرم شناسی، گروه حقوق، دانشکده علوم نسانی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

ایمیل: Kazam.khosravi@iaui.ac.ir

۱- مقدمه

قانون ایین دادرسی در امور مدنی مصوب سال ۱۳۷۹ در مواد ۳۰۸، ۳۵۹ و ۴۰۴ مقرر کرده رای صادره در مراحل وخواهی، تجدیدنظر و فرجام صرفا نسبت به اصحاب ان دعوی خاص موثر است و شامل اشخاصی که نسبت به حکم صادره، وخواهی (م ۳۰۸) یا تجدیدنظر خواهی (م ۳۵۹) ویا فرجام خواهی (م ۴۰۴) نکرده اند نخواهد شد. در نحوه نگارش مواد ۳۰۸، ۳۵۹ و ۴۰۴ ق.ا.د.م. مشابهت خاصی از حیث انشاء و نوع حکم وجود دارد مشابهت وضعی اخیرمی تواند ناشی از دلایل و اثار مشترکی باشد که در هر سه مورد صدق می کند. نظیر ثانوی بودن دادرسی، عدم اعتراض همه متضررین از حکم سابق و ایضا سایر مواردی که ممکن است دلیل وضع مقررات مشابه در مواد ۳۰۸، ۳۵۹ و ۴۰۴ ق.ا.د.م. را تقویت نماید. لیکن رسیدگی به وخواهی در همان دادگاه صادرکننده حکم و حقوق گسترده وخواه در اعتراض به حکم پیشین، وخواهی را ماهیتا از دادرسی ثانوی خارج می کند. فلذا رای مرحله وخواهی ممکن است - برخلاف تجدید نظر و فرجام- منحصر در حق وخواه و وخوانده موثر نباشد. فرضیه اخیر نه در معنای اجتهاد درمقابل نص است. بلکه در صدد سنجش موقعیتی است که وخواه با طرح ایرادات موضوع ماده ۸۴ ق.ا.د.م، کل ارکان ادعای خواهان بدوی را دچار تزلزل می نماید. در چنین حالتی دادگاه به حکم بند اول ماده ۳۰۸ ق.ا.د.م صرفا ان بخش قابل از حکم پیشین را نقض می نماید که برعلیه وخواه صادره شده بود. وبا علم به اینکه خواهان بدوی در حق کسی که وخواهی نکرده نیز ذینفع یا ذیحق نبوده، از ورود مجدد به این بخش از حکم پیشین و نقض ان منع شده است. درحالیکه مقرر شده ممکن است حتی مقدمات تبانی خواهان بدوی و وخواه را برعلیه شخصی فراهم آورد که امکان اطلاع از وقوع دعوا و مفاد حکم و ایضا اجرای ان بنا به دلایلی برای وی مقدور نیست.

نوشتار حاضر با روش تحلیلی و استفاده از منابع کتابخانه ای درصدد است به این پرسش پاسخ دهد که آیا رای قابل تجزیه وتفکیک مرحله وخواهی موضوع ماده ۳۰۸ ق.ا.د.م صرفا درحق وخواه موثر است یا در مواردی که وخواهی احدی از محکوم علیه کلیت دعوی خواهان بدوی را از درجه اعتبار ساقط می نماید، رای نخستین درحق کسی که وخواهی نکرده نیز قابل نقض است. به همین منظور بدوا به تبیین واژگان موثر در ماده ۳۰۸ ق.ا.د.م پرداخته، سپس منشاء حق وخواه در استناد به ماده ۸۴ همان قانون بررسی می شود. با طرح دعوی فرضی نسبت به هریک از بندهای ماده ۸۴ مذکور، طرح ایراد موثر وخواه و تاثیر ان درحق کسی که وخواهی نکرده، مورد تحلیل قرار می گیرد.

۲- پیشینه

اقای غلامرضا موحدیان در مقاله دعوا و رای قابل تجزیه با نگاهی به رویه قضایی، با بیان اینکه " اگر وخواهی احدی از خواندگان غیابی رد شود، دراین وضعیت حق وخواهی محکوم علیه غایب منتفی شده و صرفا حق تجدیدنظربرای وی منظور میگردد. در اینصورت کسی که

واخواهی نکرده و با رد واخواهی شخص دیگری، از وی سلب حقی گردیده بایستی از وجود چنین رای قانونا مطلع باشد تا در مهلت قانونی بتواند از تجدیدنظر خواهی بهره مند شود. اما این موضوع در حقوق ایران پیش بینی نشده است.

همچنین آقای خلیل احمدی در مقاله ایی با عنوان اثر رای غیر قابل تجزیه و تفکیک در مراحل مختلف شکایت از رای، " حکم مواد ۳۰۸ و ۳۵۹ و ۴۰۴ ق.ا.د.م را در تکلیف دادگاه های تالی و عالی نسبت به معترضین به ارای غیر قابل تجزیه و تفکیک به خوبی تبیین کرده و نکات در خور توجه نسبت به موقعیت های متعارض از موضوع رسیدگی به واخواهی و تجدیدنظر و فرجام را مطرح نموده که ناشی از وضع بخش دوم مواد ۳۰۸ و ۳۵۹ و ۴۰۴ قانون آ.د.م است."

مع الوصف در بین حقوق دانان و صاحب نظران عرصه ایین دادرسی مدنی انچنان که شایسته بوده نسبت به اثار ارای قابل تجزیه و تفکیک در حق کسی که واخواهی نکرده، بحث در خوری وجود ندارد. اما یکی از صاحب نظران برجسته عرصه ایین دادرسی مدنی عقیده دارد " چنانچه دعوای مرحله ی نخستین در دادگاه غیر صالح اقامه شده و منتهی به صدور حکم غیابی شده باشد، باید به واخواه اجازه داد که در واخواهی ایراد عدم صلاحیت نموده و دادگاه با فسخ حکم غیابی پرونده را برای رسیدگی به دعوای خواهان، حسب مورد به مرجع صالح و یا به مرجع تعیین کننده ی مرجع صالح بفرستند. در حقیقت محروم نمودن محکوم علیه غایب از حقی که حتی محکوم علیه حاضر دارد وجهی ندارد" "(شمس /عبدالله /ایین دادرسی مدنی /دراک /۱۴۰۳ /ج ۲ /ص ۳۰۷) البته ایشان نیز به همین اختصار بسنده کرده و قائل به تفضیل موضوع نشده است. با این وجود ممکن است سایر صاحب نظران در خصوص تاثیر واخواهی در ارای قابل تفکیک نسبت به حق کسی که واخواهی نکرده، مطالب مسبوطی به رشته تحریر در آورده باشند. در هر صورت قلت یا عدم نشر آنها ممکن است سبب عدم دسترسی جامعه حقوقی باشد. علی ایحال تحقیق کتابخانه ای نگارنده چنین دلالت می نماید که مباحث مبسوطی در خصوص موضوع نوشتار حاضر موجود نیست.

۳- تبیین ماده ۳۰۸ قانون ایین دادرسی مدنی

ماده ۳۰۸ ق.ا.د.م مقرر میدارد " رایی که پس از رسیدگی واخواهی صادر می شود فقط نسبت به واخواه و واخوانده موثر است و شامل کسی که واخواهی نکرده است نخواهد شد مگر این که رای صادره قابل تجزیه و تفکیک نباشد که در این صورت نسبت به کسانی که مشمول حکم غیابی بوده ولی واخواهی نکرده اند نیز تسری خواهد داشت."

حکم ماده فوق متوجه دو حالت متفاوت است: اول- صدر ماده در صدد وضع حکمی است که چنانچه رای غیابی " قابل تجزیه و تفکیک " باشد، رای جدید مرحله واخواهی؛ شامل کسی که واخواهی نکرده است نخواهد شد. دوم - بخش بعدی ماده مقرر میدارد چنانچه رای غیابی " غیر قابل تجزیه و تفکیک " باشد، رای مرحله واخواهی نسبت به کسانی که مشمول حکم غیابی بوده ولی واخواهی نکرده اند نیز تسری خواهد داشت. از دوبرخشی مجزای ماده مرقوم، بخش اول ان منصرف به بحث حاضر است. از این جهت، برای فهم مشترک از مقصود قانون گذار و درک متقن از حکم وضعی بند اول ماده یاد شده؛ بدهتا استخراج معنای مورد نظر مقنن از واژگان " رای- واخواهی - قابل تفکیک " ضرور به نظر می رسد.

۳-۱- مفهوم رای

ماده ۲۹۹ ق.ا.د.م رای را چنین تعریف کرده: " چنانچه رای دادگاه راجع به ماهیت دعوا و قاطع ان به طور جزئی یا کلی باشد، حکم، و در غیر این صورت قرار نامیده می شود." با وصف فوق، از عبارت " رای " در ماده ۳۰۸ ق.ا.د.م معانی متعدد به شرح ذیل قابل استنباط است: یکم) - رایبی که در مرحله نخستین بر علیه خواندگان غایب صادر و متضمن ضرر آنها بوده، "حکم" است. دوم) - رایبی که در مرحله واخواهی و در تائید (کل یا بخشی از) حکم غیابی صادر و همچنان متضمن ضرر واخواه است، "حکم" است. سوم) - رایبی که در مرحله واخواهی و در نقض (کل یا بخشی از) حکم غیابی صادر و متضمن دفع ضرر از واخواه است "قرار" است. بحث این نوشتار بر پایه تعریف سوم از مفهوم رای در ماده ۳۰۸ ق.ا.د.م استوار است. و باتوجه به امکان صدور "حکم" یا "قرار" در مرحله واخواهی، قانون گذار صرفا عبارت کلی " رای" را در مطلع ماده ۳۰۸ جعل کرده لذا ظاهر اخیر از ماده فوق نیز موافق مقصود قانون گذار است که " قرار صادره در مرحله واخواهی که پس از نقض رای قابل تجزیه و تفکیک غیابی صادر شده، فقط نسبت به واخواه و واخوانده موثر است و شامل کسی که واخواهی نکرده است نخواهد شد ". بنابه مراتب در ادامه بحث، ظاهر اخیر از ماده ۳۰۸ ق.ا.د.م مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۳-۲- مفهوم واخواهی

ماده ۳۰۵ ق.ا.د.م تعریف جامعی از واخواهی دارد که: " محکوم علیه غایب حق دارد به حکم غیابی اعتراض نماید. این اعتراض واخواهی نامیده می شود..." از تعریف مزبور، رابطه حقوقی میان واخواه و واخوانده نیز قابل استحصال است.

۳-۳- مفهوم " رای قابل تفکیک "

صراحتی که قانون گذار در توصیف مفاهیم " رای " یا " واخواهی " دارد، چنین عنایتی نسبت به تبیین مفاهیم " رای قابل تجزیه یا تفکیک " نداشته طوری که حتی " یک تعریف ساده از قابلیت یا عدم قابلیت " تجزیه " و " تفکیک " در قانون دیده نمی شود تا بتوان مفهوم و مصداق " دعوای قابل تجزیه " و " رای قابل تجزیه و تفکیک " را یافت. ("محسنی، حسن، مقاله مفهوم و ایین دادرسی دعوا و رای غیر قابل تجزیه و تفکیک، مجله حقوق خصوصی، دوره ۱۵، شماره ۲، صفحه ۲۱۹). عدم تبیین حقوقی مفاهیم مذکور تبعا سبب تسری ابهام و اجمال ان به مباحث حقوقی صاحب نظران و آراء محاکم می شود. امری که با چرایی وضع قوانین بطور عام و با مقام بیان قانون گذار بطور خاص در تعارض است. در فقدان نظر قانون گذار، صاحب نظران حقوقی توصیف متعدد و گاه متعارض از مفهوم " تفکیک در دعوای و ارای قضایی " ارائه کرده اند و به نظر، این عقیده مقرون به مقصود قانون گذار است که " تفکیک در لغت به معنای از هم جدا کردن است (فرهنگ فارسی معین)، در اصطلاح حقوقی منظور جدا کردن چند دعواست. یکی از مصادیق ان ماده ۶۵ ق.ا.د.م می باشد که به موجب ان: " اگر به موجب یک دادخواست

دعاوی متعددی اقامه شده باشند که با یکدیگر ارتباط کامل نداشته و دادگاه نتواند ضمن یک دادرسی به آن ها رسیدگی کند، دعاوی اقامه شده را تفکیک و به هریک در صورت صلاحیت جداگانه رسیدگی می نماید...^[۱] (موحدیان، غلامرضا، مقاله دعا و رای غیرقابل تجزیه با نگاهی به رویه قضایی، مجله فصلنامه پژوهش های حقوق تطبیقی، سال پنجم، شماره ۱۶)

۴- حقوق وخواه

با تبیین واژگان موثر در بخش اول ماده ۳۰۸ ق.ا.د.م، مسئله بعدی این است که آیا حکم ماده ۸۴ ق.ا.د.م مشمول حق وخواه نیز هست. حق محکوم علیه غایب در اعتراض به حکم غیابی یا همان حق وخواهی در ماده ۳۰۵ ق.ا.د.م محقق شده و نحوه اجرای آن به اعتبار اینکه "وخواهی نخستین دفاعی است که خوانده ی دعاوی مرحله ی نخستین نسبت به دعاوی خواهان مطرح می نماید... درعین حال وخواهی، فراهم آوردن زمینه ی اجرای اصل تناظر است که در دادرسی غیابی رعایت آن مورد تردید بوده است در نتیجه باید به وخواه اجازه داد که از تمامی حقوقی که به عنوان خوانده در اولین جلسه ی دادرسی داشته، در وخواهی بهره مند گردد." (شمس، عبدالله، ایین دادرسی مدنی، دراک، ج ۲، ص ۳۰۶). لذا از جمله حقوق وخواه در جلسه اول بهره مندی از حقوق ماده ۸۴ ق.ا.د.م است.

۵- تبیین موضوع

در ادامه از ۱۱ مورد حق ایراد خوانده در ماده ۸۴ ق.ا.د.م که به وخواه نیز تعلق دارد، برخی جنبه های آن بطور موجز مورد تحلیل قرار می گیرد. سپس با فرض ورود ایراد مطروحه و نقض رای نخستین، اثر "رای قابل تفکیک که پس از وخواهی صادر می شود" را در حق کسی که وخواهی نکرده، مورد بررسی قرار خواهیم داد. لازم به بیان است که به جهت کتابخانه ایی بودن پژوهش حاضر و عدم دسترسی به موارد واقعی دعاوی مرتبط با ماده ۸۴ ق.ا.د.م، سعی شده دعاوی فرضی، مرتبط با بندهایی از ماده ۸۴ ق.ا.د.م باشد.

در دعاوی مفروض ذیل، رسیدگی به وخواهی سبب گردیده حکم نخستین در حق وخواه (شخص ب) و وخوانده (شخص الف) نقض گردد. و با عنایت به قابل تفکیک بودن دعاوی و آراء مورد مثال، اعمال حکم قانون گذار در صدر ماده ۳۰۸ ق.ا.د.م نسبت به کسی که وخواهی نکرده (شخص ج)، مورد بررسی قرار خواهد گرفت. اما قبلاً لازم است آن بخش از حکم ماده ۳۰۸ ق.ا.د.م که مدنظر نوشتار حاضر است را به اختصار مرور نماییم:

۱- ماده ۳۰۸ ق.ا.د.م مقرر میدارد رایی که پس از رسیدگی به وخواهی صادر می شود فقط نسبت به وخواه و وخوانده موثر است و شامل کسی که وخواهی نکرده است نخواهد شد. .... از آثار رای قابل تجزیه و تفکیک مرحله وخواهی، بخش "قابل تفکیک" آن مورد تحلیل و بررسی است.

۲- از تعریف مفهوم رای در ماده ۲۹۹ همان قانون، "قرار صادره پس از رسیدگی به مرحله وخواهی" مورد بحث این نوشتار است.

۳- محل بحث نوشتار ، طرح ایراد موثر وخواه برابر ماده ۸۴ ق.ا.د م است که کلیت رای قابل تفکیک نخستین را مورد خدشه قرار داده است.

۶-دعای فرضی

۶-۱-عدم صلاحیت ذاتی دادگاه نخستین

در دعوی شخص (الف) برعلیه اشخاص (ب) و (ج) ، خواندگان مزبور هریک به تادیه مبلغ متفاوتی محکوم شده اند. پس از وخواهی (ب) و استماع دفاعیات وی ، دادگاه احرار می نماید اصل دعوا مشمول دعوی غیرمنقول بوده فلذا ضمن فسخ حکم غیابی نخستین ؛ به شایستگی دادگاه محل وقوع مال قرار عدم صلاحیت صادر می کند.

۶-۲-عدم اهلیت قانونی خواهان بدوی

در دعوی مطالبه ثمن شخص (الف) که محکومیت (ب) و (ج) دردادگاه نخستین را در پی داشت. باتوجه به مستندات تقدیمی وخواه (ب) و استعلام به عمل آمده از اداره ثبت احوال بر دادگاه مسلم گردیده وخواننده (الف) با جعل اسناد هویتی متعلق به خود، در قبل از رسیدن به سن قانونی ، اقدام به طرح دعوا کرده بنابه مراتب دادگاه در مرحله وخواهی حکم به رد دعوی نخستین داده است.

۶-۳-عدم توجه دعوا به خواننده

در دعوی (الف) برعلیه (ب) و پسرخاله وی (ج) مبنی بر مطالبه وجه که به محکومیت غیابی خواندگان در دادگاه نخستین منتهی گردیده، با وخواهی (ب) بر دادگاه رسیدگی کننده به وخواهی مسجل می گردد درمستند عوای نخستین مبنی بر تعهد (ب) به تادیه مبلغ یک میلیون ریال و تعهد پسرخاله وی (ج) به مبلغ دو میلیون ریال (که صرفا نام کوچک وی در سند عادی درج شده) ، تشابه اسمی طرف واقعی (الف) با محکوم علیهم غیابی سبب گردیده ابلاغیه دعوت به رسیدگی خواننده اول در دادگاه نخستین بطور اشتباهی درب منزل (ب) الصاق و با راهنمایی همسایگان (ب) مبنی بر تعرفه نشانی پسرخاله وی که اتفاقا او هم (ج) نام دارد، ابلاغیه خواننده دوم نیز درمحل اقامت نامبرده الصاق می گردد. لذا با عدم توجه دعوا نسبت به (ب) ، قرار رد دعوی نخستین صادر می گردد.

۶-۴-عدم ولایت وخواننده

در دعوی نخستین (الف) به ولایت از فرزند خود برعلیه (ب) و (ج) که به محکومیت غیابی خواندگان منجر شده، با تقاضای وخواهی (ج) مبنی بر اعتراض به حکم نخستین ؛ باتوجه به اهلیت قانونی و سن رشد فرزند (الف) در زمان تقدیم دادخواست ، حکم نخستین نقض و قرار رد دعوا صادرشد.

۶-۵- ایراد عدم سمت وکیل

در دعوی وکیل (الف) با موضوع الزام هریک از خواندگان به انتقال و تنظیم سند رسمی نسبت به سه دانگ از شش دانگ ملک مسکونی، حکم غیابی نخستین بر علیه (ب) و (ج) صادر گردیده است. با واخواهی (ب) نسبت به حکم غیابی، دادگاه با توجه به انقضای پروانه وکالت وکیل (الف) در زمان تقدیم دادخواست، حکم به رد دعوی نخستین صادر کرد.

۶-۶- ایراد امر مختومه

در دعوی (الف) با موضوع مطالبه وجه، حکم غیابی نخستین بر علیه (ب) مبنی بر محکومیت به پرداخت یک میلیون ریال و بر علیه (ج) مبنی بر محکومیت به پرداخت دو میلیون ریال صادر گردیده است. با واخواهی (ب)، بر دادگاه محرز می گردد قبلاً مورث (الف) همین دعوا را بر علیه مورث (ب) و مورث (ج) در حوزه قضایی دیگری اقامه و دعوا خاتمه یافته است. لذا ضمن نقض حکم نخستین، قرار رد دعوا صادر می نماید.

۶-۷- دعوی هبه بدون قبض

شخص (الف) دعوی با موضوع الزام به انتقال و تنظیم سند رسمی یک واحد آپارتمان بر علیه (ب) و (ج) طرح کرده و مدعی است که هریک از خواندگان سه دانگ سهم مشاع خود از ملک متنازع فیه را به خواهان هبه کرده و در حضور شهود به قبض متهب در آورده اند. دادگاه در رسیدگی به دعوی مطروحه، حکم غیابی در محکومیت خواندگان صادر می نماید. (ب) در مهلت مقرر نسبت به حکم غیابی تقاضای واخواهی کرده و دادگاه پس از رسیدگی احراز می نماید مال مزبور به قبض مدعی در نیامده است. امر اخیر سبب نقض حکم نخستین و صدور قرار رد دعوا می گردد.

۶-۸- نامشروع بودن مورد دعوا

در پی محکومیت غیابی (ب) و (ج) در دعوی مطالبه وجه که (الف) بر علیه نامبردگان طرح کرده، واخواهی (ب) بر دادگاه معلوم می نماید مدلول سند عادی مبنی بر تعهد (ب) به تادیه مبلغ یک میلیون ریال و (ج) به مبلغ دومیلیون ریال ناشی از شرط بندی بوده فلذا ضمن نقض حکم نخستین، دادگاه نسبت به ادعای (الف)، قرار رد دعوا صادر کرد.

۶-۹- جزمی نبودن دعوا

متعاقب واخواهی (ب) در اعتراض به حکم غیابی الزام فروشنندگان به انتقال و تنظیم سند رسمی یک واحد ملک مسکونی، دفاعیات وخواه (ب) مختصراً به این شرح بوده که در مباحثه نامه مستند دعوا، (ب) و (ج) هریک مالک سه دانگ از شش دانگ ملک مورد تنازع مکلف شده

اند در تاریخ معین ملک مورد معامله را به نام (الف) انتقال رسمی نماید. لیکن عدم پرداخت به موقع ثمن از ناحیه (الف) سبب گردیده متعاملین ضمن تنظیم سند الحاقیه و درج مشخصات فقره چک های بعدی خریدار، مقرر کرده اند انتقال رسمی ملک مورد معامله پس از وصول آخرین فقره چک مندرج در سند الحاقیه است. دادگاه با احراز اینکه مقدمات و موعد تعهد فروشندهگان محقق نشده، ضمن نقض حکم نخستین، قرار رد دعوا را صادر کرد.

۶-۱۰-عدم ذینفعی و خواننده

شخص (الف) در دادگاه نخستین مدعی شده طی یک برگ سند عادی مبلغ یک میلیون ریال از (ب) و مبلغ دومیلیون ریال از (ج) مطالبه دارد و زمان تادیه دین منقضی گردیده است. دادگاه حکم غیابی در محکومیت خوانندگان صادر و (ب) در مهلت قانونی و خواهی کرده و با جواز حاصله از ماده ۱۳۶ ق.ا.د.م تقاضای جلب ثالث نموده است. مستندات تقدیمی و خواه کاشف از این بود که خواننده قبل از طرح دعوا کلیه حقوق خود از طلب مزبور را به شخص دیگری منتقل کرده و مدیونین با طلبکار جدید در تمديد موعد ادای دین، به توافق جدیدی رسیده اند که فعلا حال نشده است. دادگاه ضمن نقض حکم اولیه، نسبت به دعوای مزبور قرار رد دعوا صادر می کند.

در کلیه دعوای فرضی فوق، خواهان بدوی دو دعوای قابل تفکیک را در قالب یک دادخواست اقامه کرده و دادگاه با اختیاراتی که از حکم ماده ۶۵ ق.ا.د.م دارد، نسبت به هر دو دعوا، رسیدگی واحد را معمول داشته است. محصل اراده خواهان بدوی (در طرح دو دعوا در قالب یک دادخواست) و اختیار دادگاه (به رسیدگی دو دعوای قابل تفکیک در یک پرونده) سبب گردیده که کسی و خواهی نکرده، تا زمان اطلاع از مفاد حکم و قیام جهت دفاع از حقوق خود؛ باید تبعات اراده و اختیار غیر از خود را نسبت به مال و حق خود پذیرا باشد. این در حالی است که دادگاه یقین دارد دلایل نقض حکم نخستین در حق کسی که و خواهی نکرده، قبلا مهیا و محرز گردیده و متقابلا حق محکوم له نیز در حکم نخستین زوال یافته است. بنابه مراتب صرفا بی اطلاعی محکوم غایب از طرح دعوا و صدور حکم، تنها دلیل بقای حکم نخستین در حق وی است.

به نظر می رسد:

(۱) - عدم جداسازی "اثر حکم صادره پس از و خواهی" از "اثر قرار صادره پس از و خواهی" در حکم ماده ۳۰۸ ق.ا.د.م و (۲) - وضع مقرره یکسان در ماده مرقوم نسبت به همه دلایل منجر به صدور قرار نقض حکم پیشین که گاه صرفا در حق و خواه می تواند موثر باشد و گاه اعتبار کل حکم نخستین را مخدوش می نماید، موجب گردیده در مواردی دادگاه نخستین علیرغم علم بعدی به بیحقی خواهان بدوی، بنابه قاعده فراغ؛ حکم صادره نسبت به کسی که و خواهی نکرده را نه تنها نقض نمی کند. بلکه با ایقان به زوال منشاء قانونی حکم معنونه؛ دستور اجرای همان حکم را نیز صادر میکند. "حتی اگر محکوم علیه به ادعای عدم آگاهی از مفاد حکم و یا وجود عذر موجه، خارج از مهلت مقرر نسبت به حکم شکایت نموده باشد" (شمس / عبدالله / ایین دادرسی مدنی / ادراک / ج ۲ / ۱۴۰۳ / ص ۲۹۹).

در واقع معضل اساسی در حق کسی که نسبت به حکم غیابی و خواهی نکرده، این است که قانون گذار در ماده ۶۵ ق.ا.د.م تحت شرایطی به دادگاه نخستین اجازه رسیدگی به دو دعوای قابل تفکیک در یک پرونده و صدور حکم واحد نسبت به آنها را داده است که عامل اصلی آن، اراده خواهان بدوی بوده است نه خواندگان غیابی. اما در مرحله خواهی، دادگاه حتی با علم به عدم محکومیت کسی که خواهی نکرده، به حکم ماده ۳۰۸ همان قانون از نقض حکم سابق منع شده است. و آن را به اراده و قیام کسی موکول کرده که از ورود ضرر به حق خود بی اطلاع است.

حکم قانون گذار در خصوص تسری آثار رای غیرقابل تجزیه و تفکیک در مرحله خواهی نسبت به کسی که خواهی نکرده، بدین سبب است که از صدور آرای متعارض جلوگیری نماید. و البته نفس صدور آرای متعارض، علت صرف وضع حکم اخیر قانون گذار نیست. بلکه جلوگیری از اجرای احکام متعارض در امر واحد مورد نظر است. در حالی که به نظر می رسد نحوه وضع بخش اول ماده ۳۰۸ ق.ا.د.م در جلوگیری از اجرای احکام متعارض چندان موفق نیست. بدین وصف که علم دادرس مبنی بر قابلیت نقض حکم نخستین، مستقیماً نسبت به کسی که خواهی نکرده، نیز صادق و ثابت است. در این حالت دادرس عالم است که ارکان ادعای خواهان بدوی نسبت به هر دو محکوم علیه مخدوش و زوال یافته اما نسبت به حق هر یک از آنان حکم متفاوت صادر می نماید. قرار نقض حکم پیشین در حق خواه و صدور دستور اجرای حکم در حق کسی که خواهی نکرده، مصداق بارز حکم متعارض است.

نگاهی ماهوی به برخی از دعوای فرضی که قبلاً (در ده مورد) طرح گردیده، می تواند به تبیین فرضیه نوشتار کمک نماید. در دعوای فرضی مورد اول، خواهی یکی از محکومین بدوی موجب می گردد دادرس به این علم برسد که شعبه تحت امر ایشان صلاحیت ذاتی رسیدگی به دعوای خواهان (الف) بر علیه خواندگان (ب) و (ج) را ندارد. اما صرفاً پرونده مربوط به شخص (ب) یعنی خواه را به شعبه صالح ارجاع می دهد. و با علم به اینکه نسبت به پرونده شخص (ج) نیز صالح به رسیدگی نبوده، (به درخواست خواهان بدوی) دستور اجرای همان حکم را نیز صادر می کند. در حالیکه رعایت صلاحیت ذاتی از قواعد امره دادرسی است. در دعوای فرضی مورد دوم، با وجود اینکه عدم اهلیت خواهان بدوی نسبت به هر دو دعوا بر دادگاه محرز گردیده، به درخواست کسی که فاقد اهلیت اقامه دعوا بوده و به تبع آن اهلیت انتفاع از حکم صادره را ندارد، دستور اجرای حکم را صادر می نماید. سایر دعوای مفروض صدرالذکر نیز همین آثار را در پی دارد.

ممکن است نسبت به تحلیل فوق این ایراد مطرح شود که محکومیت و اجرای حکم در حق کسی که خواهی نکرده، به این جهت است که اگر خواهان (الف) دعوای مستقلی بر علیه شخص (ب) و دعوای دیگری با همان موضوع بر علیه شخص (ج) طرح می کرد؛ عدم خواهی شخص (ج) منتهی به محکومیت قطعی نامبرده شده و اجرای حکم بر علیه وی را در پی می توانست داشته باشد. در پاسخ به ایراد مذکور، توجه به دو نکته مهم ضروری به نظر می رسد:

نکته اول- در دعوای مستقل بر علیه شخص (ج) ممکن است خواهان (شخص الف) صلاحیت ذاتی دادگاه را رعایت نکرده باشد. یا ممکن است خواهان بدوی اهلیت اقامه دعوا نداشته و اختیارات دادگاه در خصوص اعمال ماده ۱۹۹ ق.ا.د.م نیز در این خصوص موثر واقع نشود. و بطور کلی عدم خواهی محکوم علیه دعوای مستقل، سبب استتار ایرادات وارده بر دعوای خواهان بدوی و انسداد علم دادرس در نقض حکم نخستین

باشد. اما در دعوای قابل تفکیکی که مستند و ادله واحدی از ناحیه شخص واحد، موجب صدور رای بر علیه خواندگان غیابی صادر شده است. واخواهی احدى از محکوم علیه و طرح ایرادات ماده ۸۴ ق.ا.د.م از ناحیه وی، چنانچه متوجه موقعیتی گردد که حکم نخستین نسبت به هر دو دعوا را در معرض نقض قرار دهد، اقدام دادرسی در نقض رای پیشین در حق واخواه، بدهتا مویب این امر است که دادگاه در بیحقی خواهان بدوی نسبت به شخص (ج) نیز به یقین کامل رسیده است. در حالی که این یقین در دعوای مستقل بر علیه شخص (ج) حاصل نشده بود. نکته دوم - قاعده فراغ سبب می گردد دادگاه پس از صدور و ابلاغ رای، از ورود مجدد ماهوی منع شود. در دعوای قابل تفکیک که هم مستند دعوا و هم خواهان آن واحد است، ارتباط دو دعوا به دادگاه اجازه داده مطابق ماده ۶۵ عمل نموده و به دو دعوا در قالب یک پرونده رسیدگی نماید. حال با واخواهی احدى از محکوم علیه غیابی همان پرونده مجدداً مفتوح می گردد. پرونده ایی که در مرحله نخستین بطور توأم رسیدگی شده، در مرحله واخواهی بنابه قاعده فراغ، دادرسی نسبت به یکی از دو دعوایی که اتفاقاً دلایل نقض آن نیز احصاء شده، حق ورود مجدد و نقض آن را ندارد. بلکه در احکام تاسیسی مکلف به صدور دستور اجرای آن حکم نیز می باشد. لذا نسبت به موقعیت مذکور، به نظر می رسد علت اجرای حکم بر علیه کسی که واخواهی نکرده، نه ذیحقی خواهان بدوی و نه مستدل و مستند بودن حکم دادگاه است. بلکه صرفاً عدم اطلاع محکوم علیه غایب از صدور حکمی است که ممکن است با تبانی خواهان بدوی و خواه طراحی شده باشد. از این رو درخواست می گردد اندیشمندان و صاحب نظران و پژوهشگران عرصه آیین دادرسی مدنی نسبت به تحلیل و واکاوی آثار حکم بند اول ماده ۳۰۸ ق.ا.د.م در حق کسی که واخواهی نکرده، همت گمارده و یا چنانچه نقد وارده بر حکم ماده مرقوم ناشی از قلت سواد حقوقی نگارنده باشد؛ تبیین درست مقصود قانون گذار از وضع ماده یاد شده و بسط تحلیلی آثار آن سبب روشنگری و ارتقاء سواد حقوقی اشخاصی نظیر نگارنده نوشتار حاضر شود. که ذکات علم، در نشر آن است.

۷- نتیجه گیری

در تحقیق کتابخانه ایی نسبت به موضوع نوشتار، مقالات متعددی در خصوص حکم ماده ۳۰۸ ق.ا.د.م مورد مطالعه قرار گرفت. لیکن در اغلب آنها صرفاً بخش دوم ماده مذکور مورد مذاقه و تحلیل قرار گرفته و نسبت به بخش اول ماده مرقوم، تحلیل مستقل و درخور توجه وجود ندارد. لذا پس از تحقیق و مذاقه در نظریات متعدد اندیشمندان حقوقی نسبت به مواد ۶۵ و ۸۴ و ۱۹۹ و ۲۹۹ و ۳۰۵ و بخش دوم ماده ۳۰۸ قانون ایین دادرسی، نتایج ذیل استحصال گردید که:

اول- علیرغم وضع حکم مشابه نسبت به واخواهی، تجدیدنظر و فرجام در مواد ۳۰۸ و ۳۵۹ و ۴۰۴ ق.ا.د.م، ایراد به موارد مندرج در ماده ۸۴ همان قانون، واخواه را در موقعیت مطلوب تری از حیث دفاع قرار می دهد که تجدیدنظر خواه و یا فرجام خواه از چنین حقی برخوردار نیستند. دوم- در واخواهی نسبت به رای قابل تفکیک، در مواردی ممکن است ایراد واخواه نسبت به عدم صلاحیت ذاتی یا عدم سمت و سایر ایرادات ماده ۸۴ قانون مرقوم، دادرسی را به این یقین برساند که حکم نخستین حتی در حق کسی که واخواهی نکرده، نیز قابل نقض است. و اجرای حکم بر علیه وی نه بر مبنای ذیحقی خواهان بدوی، بلکه صرفاً به جهت عدم اطلاع نامبرده و رعایت قاعده فراغ اعمال می گردد. لذا به نظر می رسد صاحب نظران حقوقی در کنار قوه قانون گذار بتوانند راهی بیابند که بخش اول ماده ۳۰۸ ق.ا.د.م طوری اصلاح گردد که احکام غیابی صادره در خصوص دعاوی متعدد قابل تفکیک، چنانچه با واخواهی احدی از محکوم علیه؛ مستندات و ادله خواهان بدوی نسبت به همه خواندگان غیابی از حیث قواعدشکلی و یا دلایل ماهوی دچار زوال گردد؛ نقض حکم پیشین و صدور قرار رد دعوا در حق تمام خواندگان غیابی اعمال گردد.

References

1. Ahmadi, K. (2014). The effect of indivisible judgments at different stages of challenging judgments. *Legal Research Quarterly*, 69. **[In Persian]**
2. Doris, M. (2019). Challenges of enforcing default judgments in Iranian courts. *Journal of Research and Studies in Islamic Sciences*, 1(3).
3. Hormazi, K. (2017). Joinder and severance of claims and its comparison with dividing a single claim into multiple claims in Iranian and French law. *Private Law Research Quarterly*, 23. **[In Persian]**
4. Mohseni, H. (2018). The concept and civil procedure of indivisible and inseparable claims and judgments. *Private Law Quarterly*, 15(2). **[In Persian]**
5. Movahhedian, G. R. (2022). Indivisible claims and judgments with an emphasis on judicial practice. *Comparative Law Research Quarterly*, 5(16). **[In Persian]**
6. Pour Ostad, M. (2017). Divisibility and indivisibility of civil claims: A comparative study in French law. *Comparative Law Studies*, 8(2). **[In Persian]**

7. Shams, A. (2024). Advanced civil procedure (Vol. 2). Tehran: Dorak. **[In Persian]**

8. Tahmasebi, A. (2015). Analysis of civil procedure rules in cases involving multiple parties to a claim. *Judicial Law Journal*, 81(98). **[In Persian]**